

L'educació a Catalunya: diagnòstic i perspectives

Esteve Oroval

David Rodríguez

Introducció

La preocupació per la situació de l'ensenyament a Catalunya és un fet històric. A finals del segle XIX es crea l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, i al primer terç del segle XX resulta molt significativa la tasca pedagògica de la Mancomunitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona o la Generalitat republicana, creant-se una escola pública, laica, gratuïta i de qualitat. Però aquesta dinàmica es va trencar amb el règim franquista, que recupera un model d'ensenyament fortament centralitzat i religiós. La Constitució de 1978 permet una nova descentralització, i Catalunya recupera les competències en matèria educativa fins els nostres dies.

No hi ha dubte que el sistema educatiu és un dels components fonamentals de l'Estat del Benestar de qualsevol territori. A Catalunya, tal com succeeix amb altres partides de caire social, l'ensenyament pateix importants mancances, tant des del punt de vista qualitatiu com quantitatiu. L'objectiu d'aquest treball consisteix en revisar críticament els principals dèficits del mateix.

Aquest estudi es divideix en cinc apartats. El primer analitza el nivell educatiu general de la població catalana, establint comparacions amb l'estat espanyol i amb la mitjana dels països que conformen la Unió Europea (UE), entenent que aquests territoris formen part del nostre entorn social, econòmic i cultural més immediat. El segon apartat repassa els principals indicadors no financers del sistema educatiu català, destacant la seva evolució des de mitjans dels anys vuitanta i la seva comparació amb els territoris esmentats. El tercer apartat analitza els principals dèficits existents a l'ensenyament de Catalunya dins cadascuna de les etapes educatives que el caracteritzen, des de l'educació infantil fins a la formació continuada, passant per l'ensenyament secundari obligatori (ESO) i per la universitat. El quart apartat es centra en la despesa pública educativa a Catalunya, comparant els seus principals indicadors amb els d'Espanya i la UE, amb dades que posen de manifest la insuficiència d'aquest finançament públic, així com la desigual distribució dels recursos entre els centres públics i concertats, en el cas de l'ensenyament secundari, i entre les diferents universitats públiques, en el cas de l'ensenyament superior. Finalment, l'apartat cinquè exposa les principals conclusions de

l'estudi, així com el plantejament d'algunes possibles línies de millora de cara al futur desenvolupament del nostre sistema educatiu.

1. Anàlisi del nivell educatiu de la societat catalana

La taula 1 presenta les dades de la *distribució dels diferents nivells educatius entre la població* de 15 a 64 anys catalana, espanyola i comunitària. Catalunya està lleugerament per sobre d'Espanya i de la UE en quant al nivell educatiu alt, que correspon a les persones que han cursat l'ensenyament superior. Les diferències més significatives s'observen als altres dos nivells. Tant Catalunya com Espanya estan molt per sota de la mitjana comunitària en el nivell mitjà, que es correspon amb els que han arribat com a mínim a l'etapa secundària superior. En contraposició, es troben molt per sobre en quant al nivell baix, que recull als que no han cobert les etapes educatives esmentades. L'anàlisi no varia gaire si es considera la situació de les dones. Per tant, el principal dèficit observat a Catalunya i Espanya es troba al desequilibri entre l'excés percentatge de persones adultes que tenen un nivell educatiu baix i la reduïda proporció que han arribat al nivell intermedi.

És evident que la negativa herència educativa derivada del règim franquista juga un paper important a l'hora d'explicar aquesta problemàtica. De fet, l'OCDE proporciona dades per a l'any 2000 sobre els *anys esperats d'escolarització*, que són gairebé iguals en Espanya (17,5) que dins la UE (17,4). Això vol dir que existeix una tendència cap a la correcció del dèficit en quant a l'estoc educatiu de la població catalana i espanyola.

Taula 1. Distribució percentual dels nivells educatius entre la població de 15 a 64 anys, any 2000

		Total			Dones		
	Alt	Mitjà	Baix	Alt	Mitjà	Baix	
Catalunya	22,0	21,5	56,5	21,5	21,9	56,7	
Espanya	20,5	19,8	59,7	20,2	19,8	59,9	
UE	19,0	43,1	37,9	17,9	42,5	39,6	

Font: CC.OO, a partir de Eurostat i IDESCAT.

Un altre indicador d'estoc significatiu són les *taxes netes d'escolarització*. Segons dades del MEC pel curs 1999-2000, no existeixen importants diferències entre Catalunya i Espanya als 15 anys (98.1% i 98.9% respectivament), mentre que Catalunya es troba una mica per sota en quant a l'ensenyament post-obligatori als 18 anys (30.2% i 34.6%).

No obstant això, Catalunya no es troba significativament per sota de la mitjana comunitària en l'ensenyament superior, ja que l'OCDE indica que a l'any 2000 les taxes netes d'escolarització entre els 20 i 29 anys són superiors a Espanya (24.3%) que a la UE (21.6%). Per consegüent, la situació catalana és molt similar a la dels països de la UE, encara que la matriculació a l'ensenyament superior és una mica major a Espanya.

Per últim, la taula 2 presenta dades sobre les taxes d'activitat per nivell educatiu entre la població de 15 a 64 anys, també per l'any 2000 i pels territoris de Catalunya, Espanya i la UE. El primer que es pot apreciar es que la taxa d'activitat global està lleugerament per sota a Catalunya que a la UE, mentre que Espanya es troba a més de 9 punts dels països comunitaris. Tampoc s'aprecien grans diferències entre Catalunya i la UE per nivells educatius. Potser el fet més significatiu és que Catalunya només està per sota de la UE en el nivell intermedi, on havíem vist abans que l'estoc proporcional de població és inferior. En quant a Espanya, és també dins aquest nivell on s'observa el dèficit major, arribant a gairebé 15 punts respecte a la mitjana comunitària. Per tant, la principal assignatura pendent a Catalunya (i sobretot a Espanya) rau en la incorporació al mercat laboral de les persones amb un nivell educatiu mitjà.

Taula 2. Taxes d'activitat per nivell educatiu, població de 15 a 64 anys, 2000 (en %)

	Total	Alt	Mitjà	Baix
Catalunya	58,6	85,0	66,4	45,6
Espanya	50,7	79,8	54,2	41,4
UE	59,8	82,9	69,1	44,4

Font: CC.OO, a partir de Eurostat i IDESCAT.

2. Indicadors no financers del sistema educatiu català

2.1. Evolució dels indicadors de Catalunya entre els cursos 1985-86 i 2000-01

La taula 3 presenta els principals indicadors no financers del sistema educatiu de Catalunya, amb la seva evolució des de mitjans de la dècada dels vuitanta fins els nostres dies. Concretament, es divideix aquest període de quinze anys en tres etapes de cinc anys de durada, començant amb el curs 1985-1986 i finalitzant amb el curs 2000-2001. Cada un dels indicadors recull dades de les diferents etapes educatives: infantil, primària, secundària i universitat. Els indicadors que s'estudien són els següents: número total d'alumnes, proporció d'alumnes matriculats en centres públics, número de

professors, taxes d'escolarització en nivells no universitaris, quocient entre alumne i unitat, i quocient entre alumne i professor.

Taula 3. Evolució dels indicadors no financers del sistema educatiu català

	85-86	90-91	95-96	00-01
Número d'alumnes				
Infantil	181.924	150.983	210.191	216.393
Primària	634.872	493.407	380.597	346.604
Secundària	535.682	583.564	534.202	420.412
Universitat		175.044*	196.375	219.579
Proporció d'alumnes públics				
Infantil	51,80%	47,80%	54,20%	54,61%
Primària	55,00%	54,20%	54,50%	58,53%
Secundària	54,20%	59,00%	62,20%	58,68%
Universitat		97,62%*	95,48%	90,82%
Número de professors				
Infantil i primària	42.633	42.578	45.542	41.465
Secundària	22.001	25.667	28.442	38.414
Universitat		9.977*	12.244	14.653
Taxes escolarització (nivells no universitaris)				
3 anys	24,4*	37,4	100,0	100,0*
14 anys	94,8*	98,8	98,1	101,5*
16 anys	68,9*	73,2	81,1	82,5*
18 anys	31,5*	35,3	43,4	36,9*
Quocient alumne/unitat				
infantil i primària-total	28,7	25,2	22,0	20,3*
infantil i primària-públic	26,4	21,9	20,5	19,5*
secundària-total	31,6*	31,2	30,1	25,9*
secundària-públic	31,2*	31,5	30,2	24,9*
Quocient alumne/professor				
infantil i primària-total	24,0	19,9	16,1	13,6
infantil i primària-públic	23,4	18,4	15,6	13,2
secundària-total	15,0	14,9	13,8	10,9
secundària-públic	14,5	14,2	13,5	10,1
universitat-total		17,5*	16,0	15,0
universitat-públic		17,6*	16,0	15,5
	* 86-87	* 92-93		*99-00

Fonts: Departament d'Ensenyament; Departament d'Universitats (2002).

El *número d'alumnes* d'ensenyament infantil ha disminuït durant la segona meitat dels anys vuitanta, ha augmentat molt durant la primera meitat dels noranta i després s'ha estabilitat fins als nostres dies. De tota manera, si es retrocedeix en el temps fins el curs

1980-81, quan el número d'alumnes era de 221.545, es pot observar com encara no s'ha assolit aquest nivell. L'evolució demogràfica de Catalunya, amb un descens continuat de la taxa de natalitat¹, pot explicar part d'aquest fenomen, però una anàlisi completa ha de considerar els dèficits existents dins aquest nivell educatiu, raonament que es realitza al següent apartat.

En quant a l'ensenyament primari, pel fet de ser un nivell educatiu enterament obligatori, les xifres reflecteixen de manera acurada l'evolució demogràfica de la població catalana, amb un descens continuat durant tot el període. A secundària es produeix un descens general, amb l'excepció d'un increment entre els cursos 1985-86 i 1990-91, ja que les cohorts d'edat corresponents van néixer a finals dels seixanta i inicis dels setanta, quan encara no ha tingut lloc la posterior disminució de la taxa de natalitat. Cal tenir en compte, a més, l'aplicació de la LOGSE (*Ley Orgánica General del Sistema Educativo*) en 1990, que estén l'obligatorietat de l'ensenyament dels 14 als 16 anys i impedeix una major caiguda del número d'estudiants.

En canvi, el número d'estudiants matriculats a la universitat ha augmentat de manera constant durant la dècada dels anys noranta, encara que amb una forta desaceleració d'aquesta tendència durant els darrers anys, on el fort increment de la demanda en ensenyament superior s'està veient compensat per l'evolució demogràfica esmentada.

La *proporció d'alumnes matriculats en centres públics* ha experimentat un lleuger augment a tots els nivells excepte el universitari, encara que sense arribar a la xifra del 60%. A educació infantil, un petit descens durant la segona meitat dels vuitanta ha estat compensat durant els inicis dels noranta. A primària ha hagut una gran estabilitat en aquest indicador durant els primers 10 anys, amb una tendència a l'alça durant la segona meitat dels noranta. A secundària. En canvi, l'augment s'ha produït fins el curs 1995-96, amb una posterior disminució. A universitat, el descens continuat s'explica per la creació de diverses universitats privades durant els darrers anys.

Malgrat aquest increment en el percentatge d'estudiants no universitaris escolaritzats en centres públics durant els darrers anys, el fet de no arribar encara a la barrera del 60% situa a Catalunya bastant lluny de la xifra assolida per altres països, com es pot veure una mica més endavant.

---

¹ Aquest descens s'està corregint als darrers cursos gràcies a l'efecte de l'immigració.

El *nombre de professors* s'ha mantingut estable a infantil i primària, experimentant un constant augment en secundària i universitat. Per tant, i malgrat el descens del número d'alumnes, la plantilla de professorat s'ha vist permanentment incrementada, fet que incideix en el quocient alumne / professor que s'analitza a continuació.

Les *taxes d'escolarització en nivells no universitaris* han augmentat de manera significativa, compensant parcialment el descens de la natalitat. Als 3 anys, s'ha passat del 24.4% en el curs 1985-86 al 100% en el curs 1999-2000. Als 14 anys també s'ha aconseguit superar el 100%. Als 16 anys també s'ha experimentat un augment continuat, encara que amb una desacceleració als darrers cursos. Per últim, als 18 anys s'ha produït un increment fins el curs 1995-96, amb una posterior disminució que es veu compensada en part per l'increment de la matriculació en el nivell universitari. Tots aquests increments expressen la millora global del nivell educatiu de la població catalana, tal com s'afirma al primer apartat.

El *quocient alumne / unitat* ha experimentat un important descens fins als nostres dies, fet que expressa un augment de la qualitat educativa. A secundària, el descens més significatiu es produeix durant els darrers cinc anys, mentre que a infantil i primària el ritme de descens és més estable.

Un altre aspecte interessant que es deriva de l'anàlisi d'aquest indicador fa referència a la comparació entre els centres públics i els privats. De fet, els centres públics presenten uns quocients que es troben per sota la mitjana, el que vol dir que milloren la situació existents als centres privats².

Per últim, el *quocient alumne / professor* també disminueix, degut a l'augment continuat del nombre de professors que s'ha esmentat abans. Novament, és destacable la millora d'aquest indicador a secundària durant els darrers cinc anys, mentre que a universitat el descens és una mica més lent. A més, i amb l'excepció de la universitat, aquest indicador torna a ser lleugerament més petit en els centres públics.

2.2. Comparació entre els indicadors de Catalunya, Espanya i la UE

La taula 4 presenta la comparació d'alguns d'aquests indicadors entre Catalunya, Espanya i la mitjana dels països de la UE. Concretament, els indicadors subjecte de la

---

² Lògicament, en el cas d'aquest indicador, un valor més reduït significa una major qualitat del sistema.

comparació són: la proporció d'alumnes matriculats en centres públics, quocient entre alumne i unitat, i quocient entre alumne i professor.

Taula 4. Comparació dels indicadors no financers entre Catalunya, Espanya i la mitjana de la UE, any 2000

2000	CATALUNYA	ESPANYA	MITJANA UE
Proporció d'alumnes públics			
Primària	58,5	66,6	84,8
Secundària inferior		67,1	81,6
Secundària superior	58,7*	78,9	76,8
Terciària tipus A	90,8	88,8	84,4
Quocient alumne/unitat			
Primària-total	20,3**	21,1	20,2
Primària-públic	19,5**	19,7	20,6
Secundària-inferior-total	25,9*	26,0	22,5
Secundària-inferior-públic	24,9*	25,0	22,7
Quocient alumne/professor			
Infantil		16,1	16,3
Primària	13,6**	14,9	15,8
Secundària	10,9	11,9	12,4
Terciària	15,0	15,9	17,3

Fonts: Departament d'Ensenyament; Departament d'Universitats (2002); OCDE (2002).

Notes:

Els indicadors de Catalunya corresponen al curs 2000-01.

* Inclou tot l'ensenyament secundari.

** Inclou infantil i primària.

La *proporció d'alumnes matriculats als centres públics* és molt inferior a Catalunya en els nivells no universitaris. En primària, Espanya supera en més de 8 punts a Catalunya, mentre que la UE està molt per sobre, arribant gairebé al 85%. A secundària, s'amplien les diferències amb Espanya, i en canvi es redueixen lleugerament respecte a la UE. Aquestes dades expressen que el pes dels centres concertats i privats és molt superior a Catalunya, ja sigui per raons històriques, polítiques o religioses.

En universitat, en canvi, Catalunya es situa per sobre d'Espanya i de la UE. En comparació amb la mitjana comunitària, cal destacar que Bèlgica i Holanda estan per sota del 50%, fet que fa disminuir molt aquesta mitjana. Sense comptar aquests dos països, la resta de la UE assoleix un indicador del 92.6%, una mica per sobre de Catalunya.

El *quocient alumne / unitat* és gairebé idèntic en Catalunya i Espanya als dos nivells analitzats (primària i secundària), mentre que a la UE també és similar en primària i està

una mica per sota en secundària. Per tant, la qualitat que es deriva d'aquest indicador és molt semblant a tots tres territoris. Pel que es refereix a la situació dels centres públics, a Espanya també tenen indicadors inferiors als centres privats, fet que no succeeix amb la mitjana dels països comunitaris, que tenen un major equilibri entre ambdós tipus de centres.

El *quocient alumne / professor* és inferior en Catalunya a tots els nivells. Catalunya es situa lleugerament per sota d'Espanya en els tres nivells comparats (primària, secundària i terciària), mentre que Espanya està millor que la UE en tots tres casos. Això suposa un avantatge teòric de Catalunya, però com s'acaba de veure no es concreta en un menor nombre d'alumnes per aula.

3. Principals dèficits del sistema educatiu català

Malgrat l'evolució positiva en el temps de la majoria dels indicadors que s'han analitzat (nivell educatiu, taxes d'escolarització, quocients alumne / unitat i alumne / professor), i malgrat la situació comparable de Catalunya amb Espanya i la UE respecte als dos darrers quocients, encara existeixen alguns dèficits importants que no ha superat el sistema educatiu català. Per exemple, ja s'han analitzat algunes diferències en el nivell educatiu general respecte a la UE. Dins aquest apartat es repassen les diferents problemàtiques que ha d'afrontar cada nivell educatiu, des de l'educació infantil fins la formació continuada. Els problemes referents al finançament s'analitzen separadament al proper apartat, encara que lògicament estan relacionats en gran mesura amb els dèficits que s'exposen a continuació.

3.1. Educació infantil

Dins l'ensenyament infantil, que s'estén des dels 0 als 6 anys, l'etapa que presenta majors dificultats és l'escola bressol. A l'any 2001, a Catalunya viuen 153.600 nens i nenes de 0 a 3 anys, dels que menys d'un 29% assisteixen a guarderies. A més, de les 934 escoles bressol existents, 607 són privades. Segons dades de l'Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona pel curs 2002-2003, el 73% dels infants escolaritzats acudeix a una guarderia privada no concertada, un 7% a una privada concertada i només un 20% a una pública. Aquestes dades posen de manifest una clara insuficiència de places, especialment públiques, quan teòricament la LOGSE garanteix el dret a guarderia per a qui el necessiti.

Durant la legislatura de l'any 2002, la Generalitat s'ha compromès a crear 30.000 noves places d'escoles bressol fins l'any 2005. No obstant això, sembla que la realitat va per un altre camí ben diferent. Els pressupostos liquidats de l'any 2001 mostren que la Generalitat només ha fet efectiva un 42% de la despesa prevista per a guarderies públiques. En el capítol de subvencions per a la construcció, el percentatge de despesa real sobre la pressupostada no arriba al 17%.

La funció de les escoles bressol no solament té un vessant pedagògic. Aquests centres també afavoreixen la presència de les dones dins el mercat laboral. A Catalunya i Espanya, moltes famílies, especialment avis i àvies, han de suplir la manca de polítiques públiques en aquesta matèria. Si a això sumem que Espanya és el país de la UE que dedica menys recursos sobre el PIB a ajuts a les famílies³, els pares i mares es troben en una situació poc avantatjosa respecte als seus homòlegs comunitaris.

Respecte a l'educació infantil de 3 a 6 anys, el govern espanyol ha aprovat a l'any 2003 la possibilitat de destinar recursos públics als centres privats. Donada la clara insuficiència de la despesa pública en centres públics, que com es podrà veure al següent apartat no només és exclusiva de les escoles bressol, una possible distribució de recursos en favor dels centres privats no faria sinó empitjorar la situació actual.

3.2. Ensenyament primari i secundari

Dins aquests nivells d'ensenyament, l'aplicació de la LOGSE des de 1990 ha patit algunes mancances importants, derivades sobretot de la carestia de recursos que es posarà de manifest al proper apartat. Un altre aspecte problemàtic ha estat l'escassa participació del professorat en la implantació de la reforma, i fins i tot les reticències existents per una part del mateix.

Pel que es refereix a la nova LOCE (*Ley Orgánica de Calidad de la Educación*), aprovada el 2002 pel parlament espanyol, suposa un greu retrocés en matèria d'ensenyament. Es tracta d'una llei molt conservadora, que atribueix a la religió un paper excessiu dins un Estat suposadament aconfessional. És molt centralista, com es posa de manifest amb els continguts de l'assignatura d'Història o en l'obligació d'impartir llengua castellana durant un mínim d'hores en totes les Comunitats Autònomes. A més, provoca una segregació poc pedagògica de l'alumnat a través dels

---

³ En 1999, Espanya dedica un 0.4% davant el 2.0% de mitjana de la UE.

nous itineraris, torna a instaurar la polèmica revàlida i afecta negativament a l'autonomia dels centres educatius. En síntesi, es tracta d'una llei reaccionària que pot afectar negativament a la qualitat del sistema educatiu espanyol i català.

Un problema molt preocupant dins l'ensenyament obligatori català és el *fracàs escolar*. Segons dades del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona de l'any 2001, un 25% de la població catalana fracassa en l'ensenyament obligatori, mentre que un 28.3% dels i les joves entre 18 i 24 anys han abandonat abans de temps l'escola i no segueixen cap estudi ni formació, proporció que es troba nou punts percentuals per sota (19.3%) en la mitjana de la UE. Aquest fracàs escolar és la conseqüència de les desigualtats socials i la pobresa existents a Catalunya⁴, que el sistema educatiu no pot encarar amb garanties d'èxit sense una política social que afronti el problema des de les seues arrels.

Un element complementari al fracàs escolar, també analitzat pel Pla Estratègic Metropolità de Barcelona, és l'elevada proporció d'estudiants que no es graduen a l'ESO. De fet, ja a l'apartat primer s'havia vist el dèficit existent en quan a la baixa proporció de població amb un nivell d'estudis intermedis finalitzats, encara que aquesta tendència s'està corregint als darrers anys.

En quant a algunes de les mesures dissenyades per a atenuar el fracàs escolar, cal destacar la precarietat dels *Programes de Garantia Social*, que proporcionen formació bàsica i professional als i les joves d'entre 16 i 21 anys que no superen l'ESO. A Catalunya, durant el curs 1999-2000 només 2.726 se'n beneficiaven. A la província de Barcelona, solament es programen cursos pel 22% dels no graduats, dels que s'acaben realitzant el 63%⁵.

La situació del *professorat* a Catalunya també presenta alguns punts problemàtics. Els mestres i professors de secundària que comencen la seva activitat cobren a l'any 2000 un total de 3.437.168 i 3.981.308 pessetes respectivament, segons un estudi de CC.OO. Aquestes quantitats són les menors de tota Espanya, amb l'excepció de Galícia, i estan per sota de les mitjanes de 3.586.398 i 4.149.117 pessetes respectivament, fet que és especialment preocupant si es té en compte el major cost de la vida a Catalunya. La congelació de sous dels funcionaris durant els darrers anys està agreujant aquest problema mitjançant un major deteriori del poder adquisitiu.

---

⁴ Segons un estudi publicat el 2003 per la Fundació 'Un Sol Món' de Caixa de Catalunya, 104.500 nens i nenes viuen a la pobresa en Catalunya, xifra que representa un 10.4% del total.

⁵ Calero y Bonal (2003).

Però els problemes no només són econòmics, sinó de creació de places. A l'any 2001 Catalunya té 2.200 càtedres d'institut, quan segons la LOGSE hauria de tenir 6.000. El Tribunal Superior de Justícia de Catalunya ha obligat a reconèixer com a catedràtics amb caràcter retroactiu a 728 professors que no van ser reconeguts a 1991.

També el professorat interí pateix una situació de greuge comparatiu respecte a la resta d'Espanya. A Catalunya, des de l'any 2001 l'assignació de nou destí ja no es basa en l'antiguitat i l'experiència acumulada, sinó que depèn de la voluntat de la direcció del centre. Així doncs, mentre a Comunitats Autònomes com Euskadi i Galícia existeix un pacte d'estabilitat, a Catalunya més de 10.000 interins canvien de destí cada any⁶.

Totes aquestes dades posen de relleu la precària situació de gran part del professorat de primària i secundària, tant des del punt de vista quantitatiu com qualitatiu. Això no ja contribuït a reduir les reticències davant l'aplicació de la LOGSE.

La *dobla xarxa de centres* (públics i concertats) existent a Catalunya, polèmica des del seu reconeixement constitucional, presenta importants problemes en quant a la discriminació dels centres públics i l'incompliment de la legislació per part de molts centres concertats. A la discriminació pressupostària, que serà objecte d'estudi al proper apartat, s'han de sumar altres dèficits importants. Villarroya (2000) demostra que els centres concertats practiquen la selecció d'estudiants, establint obstacles als que presenten necessitats formatives especials. Això explica, per exemple, que el 80% dels nens i nenes immigrants de Catalunya estiguin escolaritzats en el sector públic.

Villarroya també posa de relleu que molts centres concertats no garanteixen la gratuïtat real de l'ensenyament reconeguda per la LOGSE. De fet, una auditoria a aquests tipus de centres, que el Parlament de Catalunya va obligar a realitzar al Departament d'Ensenyament l'any 2002, assenyala que 103 centres, gairebé un 14% dels estudiats, cobren quotes irregulars als alumnes. Aquest reconeixement se suma a la recent polèmica sobre el finançament de centres privats obertament elitistes.

A més, un altre estudi realitzat pel propi Departament d'Ensenyament l'any 2002 indica que gairebé el 40% de les aules concertades supera el nombre d'alumnes permès per la llei. En aquest sentit, ja havíem vist a l'apartat segon que els quocients alumne / aula eren inferiors als centres públics.

---

⁶ El País, 3-8-03.

Per tant, la possible discriminació dels centres públics respecte als concertats és un element molt conflictiu del nostre sistema educatiu. Un fet recent reafirma aquesta polèmica, com és la dimissió de 17 directors d'escoles públiques de Tarragona per l'autorització de noves línies en centres concertats quan existeixen places lliures en els públics.

3.3. Ensenyament universitari

La quantitat d'universitats existents a Catalunya ha augmentat de 3 a 11 durant la dècada dels anys noranta, de les quals un total de tres són privades. Però aquesta expansió no s'ha realitzat mitjançant un model racional de cooperació i especialització, sinó a través unes *pràctiques competitives i de confrontació d'interessos* entre universitats, amb una excessiva dispersió dels campus i sense una correcta programació. L'oferta d'ensenyaments es repeteix al llarg de tot el territori, sense una adequada política d'especialització que aprofiti les avantatges existents a les diferents zones geogràfiques.

La LOU (*Ley Orgánica de Universidades*) està molt lluny d'oferir solucions al sistema universitari espanyol i català. A més de no gaudir d'una proposta de finançament, aquesta llei atempta contra la autonomia i la democràcia universitàries i no resol el problema de la precarietat del professorat. A Catalunya, per exemple, el percentatge de professors funcionaris no arriba al 53% en el curs 2000-01.

La recentment aprovada LUC (*Llei d'Universitats de Catalunya*) tampoc clarifica la situació de gran part del professorat inestable, fet que s'uneix a la incertesa existent respecte al conflicte de competències existent entre l'administració central i autonòmica en quant a l'acreditació del personal docent.

Els estudis de *tercer cicle* estan experimentant una important difusió durant els darrers anys. La massificació existent als primers i segons cicles està contribuint de manera decisiva a l'augment de l'oferta de masters, postgraus i doctorats, com a factor diferenciador en quant a la formació més avançada d'alguns estudiants. Això genera un problema d'elitització, fet al qual contribueix una excessiva opacitat en l'oferta d'aquest cursos i una insuficient coordinació entre els mateixos.

3.4. Formació professional i continuada

La *Formació Professional Específica* (FP) o cicles formatius és l'oferta de caire reglat amb un ensenyament més orientat a les disciplines professionals. Aquest nivell d'ensenyament pateix una subvaloració crònica respecte a la universitat i segueix matriculant a un nombre reduït d'estudiants respecte a la mateixa.

L'escassa consideració subjectiva de la FP es comprova en el fet que els empresaris catalans⁷ valoren més a la universitat que a la FP en conceptes com la varietat d'especialitats, l'adequació a les necessitats empresarials i els coneixements teòrics. La FP només guanya, encara que per estret marge, en els coneixements pràctics.

L'escàs nombre d'alumnes matriculats a la FP deriva d'aquesta infravaloració. Al curs 2000-01, només es matriculen a la FP un total de 60.559 alumnes, respecte als 219.579 d'universitat. Un estudi del Consell de FP de Barcelona assenyala que aquesta ciutat només compta amb 21.000 estudiants, quan Múnic, Amsterdam o Milà arriben als 60.000.

Aquestes deficiències en la FP venen acompanyades per una important disminució de l'oferta pública en relació a la privada. Entre 1998 i 2002, el sector privat ha augmentat la seva oferta de cicles formatius del 18% al 42%, segons un estudi de CC.OO.

La *formació ocupacional* no satisfà la demanda existent i no es relaciona activament amb el sector productiu i les administracions municipals. Un fet molt sintomàtic d'aquests dèficits és que 2.726 centres ocupacionals han tancat entre els anys 1992 i 2000, xifra que representa gairebé un 78% del total. Un problema addicional és la congelació de més de 10.000 milions de pessetes per part de la UER degut a pressumptes irregularitats en la gestió de les subvencions a aquests centres. Aquestes dades corroboren el greu estat de deixadesa d'aquest tipus de formació a Catalunya.

La *formació continuada* tampoc satisfà una part important de la demanda. L'any 2001 solament un 3.1% dels i les catalanes participen en accions formatives, mentre que la mitjana comunitària s'eleva al 8.4%. Les empreses espanyoles destinen un 1.5% del seu cost laboral a la formació continuada, davant una forquilla d'entre el 2.5% i el 3% de la UE. Apart d'aquesta escassetat quantitativa, l'oferta es troba excessivament dispersa i la informació sobre la mateixa no és gaire transparent.

---

⁷ Segons el Pla Estratègic Metropolita de Barcelona.

El model de formació continuada que ha aprovat el Consell de Ministres espanyol l'any 2003 elimina l'actual FORCEM i trasllada a les empreses la responsabilitat de les accions formatives. Algunes Comunitats Autònomes, entre elles Catalunya, estudien la possibilitat de recórrer davant el Tribunal Constitucional ja que perden moltes competències en aquesta matèria.

4. Indicadors financers del sistema educatiu català

4.1. Comparació de Catalunya amb la resta de Comunitats Autònomes espanyoles

La taula 5 sintetitza les dades de la despesa pública educativa en relació al PIB (DPE/PIB) en les comunitats autònomes que gaudeixen de competències educatives durant el període de referència 1992-1999. Es presenten per separat els indicadors dels nivells d'ensenyament no universitari, universitari i total. Els diversos territoris apareixen ordenats en ordre decreixent respecte a la dada de 1999. També s'incorpora el resultat pel conjunt del territori espanyol.

En el nivell d'ensenyament no universitari, Catalunya ocupa la darrera posició de tots els territoris i a més ho fa de manera força destacada. La DPE/PIB catalana és del 2.14%, davant la mitjana espanyola del 3.20%. El territori amb l'indicador més elevat és Canàries (4.58%), que duplica a Catalunya. En quant a l'evolució temporal d'aquest indicador, gairebé tots els territoris pateixen un descens des del 1992 fins al 1999. A Catalunya, aquest descens és de 0.08 punts percentuals, mentre que a Espanya és de 0,36 punts. La DPE/PIB catalana era el 62% de l'espanyola en 1992, augmentant al 67% en 1999. Malgrat aquest petit increment, Catalunya encara es troba força lluny de la mitjana espanyola.

A l'ensenyament universitari, Catalunya només supera al País Basc i a Navarra, i ho fa fonamentalment degut a l'elevat pes de l'ensenyament privat dins aquestes dues comunitats. La dada de Catalunya és del 0.62%, per sota de la mitjana espanyola del 0.76%. En quant a l'evolució temporal, la tendència de Catalunya és cap al descens, passant del 0,67% en 1992 al 0.62% en 1999, fet que contrasta amb l'increment espanyol del 0.72% al 0.76%. En conseqüència, la proporció que representa la despesa catalana respecte a l'espanyola descendeix del 93% al 82%, agreujant-se amb el temps el dèficit existent en aquest nivell educatiu.

Taula 5. Despesa pública educativa respecte al PIB per Comunitats Autònomes i nivells educatius, 1992, 1995 i 1999 (en %)

a) *Ensenyament no universitari*

	1992	1995	1999
Canàries	4,87	4,66	4,58
Andalusia	4,51	4,08	3,93
Galícia	4,10	3,81	3,91
País Basc	3,44	3,36	3,47
Espanya	3,56	3,29	3,20
València	2,88	2,79	2,94
Navarra	3,29	2,96	2,90
Catalunya	2,22	2,09	2,14

b) *Ensenyament universitari*

	1992	1995	1999
València	0,61	0,76	0,93
Galícia	0,66	0,80	0,91
Andalusia	0,82	0,89	0,89
Espanya	0,72	0,72	0,76
Canàries	1,04	0,81	0,74
Catalunya	0,67	0,67	0,62
País Basc	0,55	0,53	0,53
Navarra	0,57	0,34	0,43

c) *Conjunt de l'ensenyament*

	1992	1995	1999
Canàries	5,91	5,48	5,32
Andalusia	5,33	4,97	4,83
Galícia	4,76	4,62	4,82
Espanya	4,49	4,17	4,27
País Basc	4,07	4,02	4,09
València	3,51	3,57	3,90
Navarra	3,99	3,40	3,39
Catalunya	2,89	2,76	2,77

Fonts: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (MEC); INE.

Les dades pel conjunt de l'ensenyament tornen a deixar a Catalunya en el darrer lloc de la taula amb diferència. En 1999, l'indicador català és del 2.77%, molt allunyat del 4.27% espanyol. L'evolució temporal és descendent en ambdós casos, encara que més acusada a Espanya (0.22 punts) que a Catalunya (0.12 punts). El percentatge de despesa de Catalunya respecte a Espanya només augmenta del 64% en 1992 al 65% en 1999, evolució completament insuficient si es vol assolir l'objectiu mínim de cobrir el dèficit que ens separa de la mitjana espanyola.

4.2. *Comparació de Catalunya amb Espanya i la UE*

Dins aquest apartat es realitza la comparació de tres indicadors entre Catalunya, Espanya i la mitjana de la UE: la despesa pública educativa respecte al PIB (DPE/PIB), la despesa pública educativa respecte a la despesa pública total (DPE/DPT) i la despesa pública educativa per alumne (DPUA) mesurada en dòlars amb paritat del poder de compra (ppc). La taula 6 recull aquests indicadors per a l'any 1999⁸ i la taula 7 per al 1995. Per tant, es podrà analitzar l'evolució temporal d'aquestes dades durant aquest període de cinc anys.

Taula 6. Indicadors bàsics de finançament de l'ensenyament a Catalunya, Espanya i la mitjana de la UE, 1999

a) Despesa pública educativa respecte al PIB (en %)

	Ensenyament no superior	Ensenyament superior	Ensenyament total
Catalunya	2,17	0,73	3,11
Espanya	3,30	0,90	4,50
UE	3,65	1,39	5,47

b) Despesa pública educativa respecte a la despesa pública total (en %)

	Ensenyament no superior	Ensenyament superior	Ensenyament total
Catalunya	7,5	2,6	10,9
Espanya	8,2	2,3	11,3
UE	7,7	2,9	11,6

c) Despesa pública educativa per alumne, en dòlars PPC

	Infantil	Primària	Secundària	Superior
Catalunya		2.671*	3.801	5.073
Espanya	2.485	3.239	4.334	4.306
UE	3.757	4.063	5.587	8.102

Fonts: Departament d'Ensenyament (2001); DURSI (2002); INE; MEC; OCDE (2002); Tremosa i Pons (2003).

Nota: S'exclou a Luxemburg de l'anàlisi de la UE.

* La dada de Catalunya correspon a l'agregació d'infantil i primària.

Començant pel comentari de les dades de 1999, la DPE/PIB reflecteix novament la situació endarrerida de Catalunya respecte a Espanya i, sobretot, la gran distància existent davant la UE. A l'ensenyament no superior, Catalunya gasta el 2.17% del seu PIB, mentre que Espanya arriba al 3.30% i la UE al 3.65%. A l'ensenyament superior, Catalunya, amb el 0.73%, es troba per sota d'Espanya (0.90%) i molt lluny de la UE

⁸ Les dades de Catalunya i Espanya no coincideixen amb les de la taula 5 perquè els criteris metodològics emprats per l'OCDE a l'hora de comparar països difereixen dels que utilitza el MEC per comparar les CC.AA espanyoles. En tot cas, els indicadors de Catalunya dins aquesta taula han estat ajustats per tal de permetre comparacions homogènies respecte a la resta de països.

(1.39%). Això fa que les diferències existents en quant a l'ensenyament total siguin força significatives, amb una despesa del 3.11% a Catalunya, del 4.50% a Espanya i del 5.47% a la UE.

Les dades referents a la DPE/DPT són força més homogènies. A l'ensenyament no superior, Catalunya gasta un 7.5% de la seva DPT, una mica menys que la UE (7.7%) i que Espanya (8.2%). Dins l'ensenyament superior, Catalunya (2.6%) es troba per sota de la UE (2.9%), però per damunt d'Espanya (2.3%). A l'ensenyament total, Catalunya arriba al 10.9%, per sota d'Espanya (11.3%) i de la UE (11.6%), però amb una distància molt menor que al primer dels indicadors esmentats. Això significa que el dèficit educatiu de Catalunya no es deu tant a una baixa inversió educativa respecte a la despesa pública total, sinó sobretot a l'escassa despesa pública total respecte al PIB. Concretament, el valor d'aquest indicador econòmic per a l'any 1999 és del 28.5% a Catalunya (Tremosa i Pons, 2003), força inferior al 39.8% d'Espanya i a una enorme distància del 47.2% de la UE. Per tant, no és d'estranyar que Catalunya no només pateixi una menor despesa pública educativa, sinó un dèficit social que s'estén a molts més àmbits de l'estat del benestar.

Respecte al tercer indicador, la despesa pública per alumne torna a reflectir importants diferències entre Catalunya i la UE, encara que en aquesta ocasió es supera el valor d'Espanya al nivell d'ensenyament superior. A l'ensenyament infantil i primari, la despesa combinada de Catalunya és de 2.671 \$, per sota del valor de primària d'Espanya (3.239 \$) i de la UE (4.063 \$). A secundària, Catalunya (3.801 \$) no arriba a les xifres d'Espanya (4.334 \$) i de la UE (5.587 \$). Només a l'ensenyament superior, Catalunya (5.073 \$) supera a Espanya (4.306 \$), encara que novament es troba a una distància molt significativa de la UE (8.102 \$). Per tant, el diferencial de Catalunya respecte a la UE en aquest indicador és digne de consideració.

La taula 7 presenta les dades de l'any 1995, fet que ens permet veure l'evolució fins al 1999. Al primer dels indicadors considerats, tots els territoris disminueixen la seva despesa durant aquest període en el total de l'ensenyament. Pel que fa a Catalunya, presenta una DPE/PIB inferior en tots els nivells educatius, tal com succeeix al 1999. Si es calcula la proporció que representa la despesa catalana respecte a la comunitària, es pot veure un lleuger increment del 57% al 59% en ensenyament no superior, però un important descens del 60% al 53% en ensenyament superior. Això fa que el total de l'ensenyament disminueixi lleugerament del 58% al 57%. Per tant, la distància entre Catalunya i la UE no només és molt important, sinó que fins i tot augmenta des del 1995 al 1999, essent especialment greu el cas de l'ensenyament superior.

Taula 7. Indicadors bàsics de finançament de l'ensenyament a Catalunya, Espanya i la mitjana de la UE, 1995

a) Despesa pública educativa respecte al PIB (en %)

	Ensenyament no superior	Ensenyament superior	Ensenyament total
Catalunya	2,16	0,80	3,30
Espanya	3,55	0,86	4,92
UE	3,82	1,34	5,67

b) Despesa pública educativa respecte a la despesa pública total (en %)

	Ensenyament no superior	Ensenyament superior	Ensenyament total
Catalunya	7,5	2,8	11,5
Espanya	9,3	2,3	12,8
UE	7,3	2,5	10,9

c) Despesa pública educativa per alumne, en dòlars PPC

	Infantil	Primària	Secundària	Superior
Catalunya		1.820*	2.660	4.585
Espanya	2.180	2.277	2.993	3.767
UE	3.252	3.128	4.347	6.475

Fonts: Departament d'Ensenyament; DURSI (2002); INE; MEC; OCDE (1998); Tremosa i Pons (2003).

Nota: S'exclou a Luxemburg de l'anàlisi de la UE.

* La dada de Catalunya correspon a l'agregació d'infantil i primària.

La DPE/DPT a l'ensenyament total augmenta durant aquest període en el conjunt de la UE, mentre que disminueix a Catalunya i Espanya. De fet, en 1995 aquest indicador és superior a Catalunya que a la UE, mentre que Espanya es situa dos punts per sobre de la mitjana comunitària.

La despesa pública per alumne ha evolucionat positivament a tots els territoris i nivells educatius, encara que cal aclarir que no s'està descomptant l'efecte de la inflació. Aquesta evolució és comparativament més positiva a Catalunya que a la UE en el cas de l'ensenyament secundari, però no a l'ensenyament superior. Si es calcula novament la proporció que representa aquest indicador a Catalunya respecte a la UE, a secundària augmenta del 61% al 68%, mentre que a terciària disminueix des del 71% al 63%. Novament, es posa de manifest l'important deteriorament de la situació financera de l'ensenyament superior a Catalunya respecte als països comunitaris.

4.3. Despesa en Recerca i Desenvolupament (R+D)

L'esforç en R+D en relació al PIB és una mesura de la capacitat d'innovació present i futura d'un territori. Les dades de l'any 2001 posen de manifest que Espanya només gasta un 0.97% del seu PIB, mentre que la mitjana comunitària dobla aquesta quantitat, situant-se en l'1.94%. Pel que es refereix a Catalunya, les dades de l'any 2000 indiquen una despesa de l'1.11%, substancialment lluny de la mitjana de la UE. Per consegüent, Catalunya i Espanya tornen a estar molt endarrerides en un indicador capdal de cara al desenvolupament d'un país.

La taula 8 recull la comparació entre Catalunya i les altres tres regions europees que formen part dels anomenats 'quatre motors'. Baden-Württemberg (Alemanya) gasta el 3,76% del seu PIB en R+D, Rhône-Alpes (França) arriba al 2,30%, i solament Lombardia (Itàlia), amb l'1,18%, s'aproxima al valor català de l'1,07%. Per tant, el desavantatge comparatiu de Catalunya és igualment considerable respecte a algunes de les regions comunitàries més desenvolupades.

Taula 8. Despesa en R+D respecte al PIB en els 'quatre motors', 2002 (en %)

	Sector públic	Sector privat	Total
Baden-Württemberg	0,86	2,90	3,76
Rhône-Alpes	0,76	1,54	2,30
Lombardia	0,30	0,88	1,18
Catalunya	0,38	0,69	1,07

Font: Comissió Europea (2002).

4.4. Discriminació dels centres públics respecte als concertats

La polèmica sobre la doble xarxa de centres educatius ha existit des de la seva fundació. Durant els darrers anys, s'han alçat algunes veus denunciant la discriminació financera que pateixen els centres públics respecte als concertats, tenint en compte que ambdós tipus d'escola es financen amb diners públics.

Es pot calcular quina ha estat l'evolució de la despesa pública total i de la despesa assignada als centres concertats, entre els anys 1992 i 2000. Mesurada en pessetes constants, la despesa pública en Catalunya ha augmentat un 25.9%, mentre que les subvencions als centres concertats ho han fet en un 53%. Per tant, els ajuts a aquest tipus de centres han augmentat més del doble respecte a l'increment de la despesa general.

Resultats similars s'obtenen si es calcula la subvenció pública per alumne total i per alumne matriculat en centres concertats, novament entre els anys 1992 i 2000. La despesa pública total per alumne total ha augmentat de 1.231 € a 2.402 €, fet que representa un increment del 62.1% en pessetes constants. Per la seva banda, la despesa pública destinada a alumnes concertats ha augmentat de 576 € a 1.387 €, increment que en pessetes constants representa un 107.8%.

Per tant, sí es pot afirmar que l'increment de despesa pública experimentat per Catalunya entre 1992 i 2000 ha afavorit més als centres concertats respecte als centres públics. Aquesta discriminació s'afegeix al ja insuficient finançament dels centres públics respecte a Espanya i la UE que es posava de manifest en anteriors apartats.

4.5. Desigual distribució dels recursos entre universitats públiques

Una altra discriminació denunciada darrerament per gran part de la comunitat universitària de Catalunya es refereix a la desigual distribució dels recursos públics entre les universitats catalanes. Concretament, es critica el finançament privilegiat experimentat per la Universitat Pompeu Fabra (UPF), fet que té conseqüències sobre diversos indicadors de qualitat universitària.

Atenent a les dades de la taula 8, es pot comprovar que, efectivament, la UPF rep una transferència per estudiant de 811.916 pessetes, mentre que la segona universitat en aquest rànquing (la UPC) supera per poc el mig milió, i la mitjana entre les universitats públiques és tan sols de 462.324 pessetes. Per tant, la UPF rep un ajut que és un 75.6% superior a aquesta mitjana, diferència que resulta molt significativa.

Com a conseqüència d'aquest major finançament, la UPF gaudeix d'uns indicadors de qualitat molt superiors a la mitjana d'universitats públiques. El quocient entre estudiants i professors és un 45% inferior, la relació entre estudiants i PAS és un 89% inferior, i entre professors i PAS és un 30% inferior. Respecte a les places de lectura per cada 100 estudiants, la UPF supera en més del doble a la mitjana de Catalunya.

Taula 9. Comparació d'indicadors entre les universitats públiques catalanes, curs 2000-2001

	Transferència Per estudiant (pessetes)	Ratio estudiant professor	Ratio estudiant PAS	Ratio professor PAS	Places de lectura per 100 alumnes	% alumnes temps complet
UB	461.912	13,42	28,89	2,15	10,81	72.1

UAB	456.288	11,74	26,25	2,24	12,15	82.2
UPC	529.957	12,89	24,87	1,93	9,53	74.6
UPF	811.916	9,23	14,42	1,56	24,06	92.9
UdG	445.600	13,51	26,96	2,00	7,37	82.4
UdL	443.035	13,37	34,94	2,61	16,54	78.2
URV	450.852	10,85	34,48	3,18	11,35	82.4
Mitjana	462.324	13,38	27,19	2,03	10,94	74.9

Font: Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (2002).

L'existència d'aquestes dues categories d'universitats públiques també es posa de manifest en el perfil d'estudiant que es matricula a la UPF. Així, el percentatge d'estudiants matriculat a temps complet arriba a la UPF al 92.9%, davant el 74.9% de mitjana catalana. Les insuficiències del sistema de beques provoquen que molts estudiants amb dificultats econòmiques es vegin obligats a combinar treball i estudi, no podent escollir el perfil a temps complet que caracteritza a la UPF.

En conclusió, a l'insuficient finançament de les universitats públiques catalanes en relació amb les seves homòlogues europees, cal afegir una desigual distribució de recursos entre les mateixes que afavoreix un doble model d'universitat, amb un centre que assoleix els estàndards mitjos de la UE, i la resta que pateixen els problemes de la massificació i la manca de recursos públics. Evidentment, la correcció d'aquesta desigualtat no rau en denunciar els privilegis de la UPF i demanar un empitjorament dels seus indicadors, sinó precisament en millorar la situació de la resta d'universitats, tot estenent el model de la UPF a tota Catalunya.

5. Conclusions

De l'anàlisi del nivell educatiu de la població catalana realitzat a l'apartat primer, es conclou que malgrat que les taxes netes de matriculació més significatives i els anys esperats d'escolarització són similars respecte a Espanya i la UE, l'actual distribució dels diferents nivells educatius entre la població de 15 a 64 anys mostra un dèficit clar de persones amb un nivell educatiu mitjà a Catalunya i Espanya. Aquest fet és degut fonamentalment a la negativa herència rebuda del sistema educatiu franquista.

En quant als indicador no financers del sistema educatiu català estudiants a l'apartat segon, l'evolució del número d'alumnes matriculats a l'ensenyament obligatori entre 1985 i 2000 segueix les pautes marcades per la demografia i per l'increment de les taxes d'escolarització a diversos edats. Pel que es refereix a universitat s'observa un creixement continuat, encara que de manera desaccelerada durant els darrers anys. La proporció d'alumnes matriculats als centres públics augmenta en tots els nivells

obligatoris, però sense arribar a la barrera del 60%. Els quocients alumne / unitat i alumne / professor disminueixen al llarg del període esmentat, essent menors i per tant més positius als centres públics que als privats. A l'any 2000, el percentatge d'alumnes escolaritzats a centres públics és menor a Catalunya que a Espanya i la UE. Els quocients alumne / professor són inferiors a Catalunya, mentre que la relació alumne / aula és similar.

Catalunya pateix uns dèficits molt significatius en el seu sistema educatiu que són objecte de consideració crítica per nivells educatius a l'apartat tercer:

- A l'etapa 0-3 anys, només un 29% de nens i nenes estan escolaritzats, la gran majoria d'ells al sector privat.
- A l'ensenyament obligatori, el fracàs escolar és molt superior que a la mitjana de la UE, mentre que els sous del professorat estan entre els menors d'Espanya i existeixen problemes amb la creació de diversos tipus de places. A més, la doble xarxa de centres existent permet la selecció de l'alumnat i la transgressió de la gratuïtat per part d'alguns centres concertats. Per últim, la LOCE suposa un pas enrera pel seu caràcter centralista i reaccionari.
- El model universitari establert es caracteritza per la competitivitat i la confrontació d'interessos entre les diferents institucions. La nova LOU transgredeix l'autonomia universitària i no contribueix a resoldre els problemes del sistema universitari, sinó tot el contrari, i la LUC també es mostra bastant inoperant en aquests aspectes.
- La Formació Professional apareix com una opció infravalorada en relació a la universitat, i les formacions ocupacional i continuada no cobreixen bona part de la demanda existent

A l'apartat quart es repassen els principals indicadors financers del sistema educatiu català, posant-se clarament de manifest la manca de suficiència de recursos i la desigual distribució dels mateixos, a diferents nivells:

- La despesa pública educativa respecte al PIB (DPE / PIB) a Catalunya és la menor de totes les comunitats autònomes espanyoles, representant només un 65% de la mitjana espanyola a l'any 1999.

- Les diferències encara són més grans en comparació amb la UE. La DPE / PIB catalana és del 3.11%, arribant al 4.50% a Espanya i al 5.47% a la UE. La despesa pública per alumne en ensenyament primari, secundari i superior és també molt inferior a Catalunya respecte als països comunitaris. En canvi, la DPE respecte a la despesa pública total és bastant similar, fet que posa de manifest que el dèficit educatiu català s'estén al conjunt dels serveis socials propis de l'Estat del Benestar.
- La despesa en R+D respecte al PIB també és molt inferior a Catalunya, amb l'1.11% a l'any 2001, que a la mitjana de la UE, amb un 1.94%.
- Als nivells no universitaris, la despesa pública total catalana ha crescut un 25.9% en pessetes constants des del 1992 fins al 2000, mentre que la despesa pública assignada als centres concertats ho ha fet en un 53%. Això ha permès que l'assignació pública per alumne hagi augmentat molt més en aquests centres concertats (un 107.8%) respecte al conjunt de tots els centres (62.1%).
- La Universitat Pompeu Fabra (UPF) rep una transferència per estudiant al curs 2000-01 de 811.916 pessetes, ajut que és un 75.6% superior a la mitjana de les universitats públiques catalanes. Això permet a aquesta universitat gaudir d'uns indicadors de qualitat similars a la mitjana de la UE i d'un model d'estudiant a temps complet.

Evidentment, existeix una relació entre aquests problemes de finançament i els dèficits del sistema educatiu que s'han esmentat abans, ja que la manca de recursos públics no permet un bon desenvolupament de la qualitat del sistema.

Per consegüent, el sistema educatiu català presenta tot un seguit de problemes quina superació suposa un important repte de cara al futur més immediat. Alguns d'aquests reptes es deriven dels aspectes citats al llarg del present estudi, però sens dubte la llista pot ampliar-se substancialment. Dins aquest apartat de conclusions, volem esmentar fonamentalment cinc elements que considerem cabdals a l'hora de plantejar-se els necessaris canvis que necessita el nostre sistema educatiu⁹:

- 1) La integració, coordinació i planificació global de tots els nivells educatius, des de l'escola bressol fins la formació continuada.

---

⁹ Aquests punts es troben desenvolupats a Oroval i Rodríguez (2003).

- 2) La vinculació entre sistema educatiu i teixit productiu. En aquest sentit, cal aconseguir un sistema que tingui en compte l'entorn social, econòmic i cultural que l'envolta, tot mantenint una autonomia que eviti el risc de sotmetre's a la volubilitat del mercat.
- 3) La lluita contra la dualització i l'exclusió social. Encara que el sistema educatiu no pot combatre per si mateix un problema que deriva de polítiques econòmiques i socials molt més amples, és important aconseguir la superació de l'actual model de doble xarxa de centres, on l'alumnat més desafavorit es concentra en certs centres públics.
- 4) Un finançament suficient i equilibrat, superant el model deficitari i poc equitatiu que ha estat objecte d'anàlisi en aquest treball.
- 5) Una nova distribució de competències entre la Generalitat i els ajuntaments, augmentant les atribucions d'aquests darrers, atenent que representen la institució més propera a la ciutadania.

A més d'aquests aspectes, que afecten al conjunt de l'ensenyament, cal afrontar reptes específics a cadascun dels nivells educatius. L'educació infantil ha d'estendre's a un major nombre de nens i nenes, donada la seva importància pedagògica i la seva capacitat per augmentar la taxa d'activitat femenina. L'ensenyament obligatori ha d'afrontar el problema del fracàs escolar, ha d'atendre una major diversitat i ha de superar l'actual marc legislatiu amb la participació de tota la comunitat educativa. La universitat ha de caracteritzar-se per un model de cooperació i especialització dins el territori, i les formacions professional, ocupacional i continuada han de revaloritzar-se i cobrir tota la demanda necessària.

En conclusió, el diagnòstic del sistema educatiu català posa de manifest l'existència de greus malalties i la necessitat d'un canvi d'orientació futura en molts dels seus aspectes fonamentals. El desenvolupament futur de Catalunya depèn en bona mesura de la capacitat per afrontar aquests reptes.

6. Bibliografia

CALERO Y BONAL (2003), La financiación de la educación en Cataluña.

CENTRE D'ETUDES ET DE RECHERCHES SUR LES QUALIFICATIONS (2002), *L'Europe de la formation tout au long de la vie reste à construire*, Céreq Bref 187.

CC.OO (2003), *L'eurobaròmetre social*, www.conc.es/internacional/eurobarometre.

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (varis anys), *Estadística de l'Ensenyament*.

DEPARTAMENT D'UNIVERSITATS, RECERCA I SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ (DURSI) (2002), *El sistema universitari de Catalunya, Memòria del curs 2000-2001*.

EL PAIS, 7-10-01, Los sindicatos exigen 2.000 millones de atrasos para los maestros de la concertada.

EL PAIS, 22-11-02, Casi el 40% de las aulas concertadas supera el número de alumnos permitidos.

EL PAIS, 16-12-02, El sector privado pasa del 18% al 42% en la Formación Profesional desde 1998.

EL PAIS, 11-2-03, Enseñanza sólo gastó en 2001 el 42% del presupuesto de guarderías.

EL PAIS, 15-3-03, 2.700 centros ocupacionales han cerrado por retrasos en las ayudas, según ERC.

EL PAIS, 3-4-03, Clos pide más recursos a la Generalitat para aumentar la oferta de FP en Barcelona.

EL PAIS, 3-8-03, Más de 10.000 profesores interinos cambian de destino cada año.

ENTREPRISE DIRECTORATE GENERAL DE LA COMISSIÓ EUROPEA (2002), *European Innovation Socreboard. Technical paper No. 3, EU Regions*.

EUROSTAT (2002), *Regional R&D expenditure highly concentrated*, News Release, n. 31, 2002.

EUROSTAT (2003), *Research and Development, Annual Statistics 2001*.

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (INE) (diversos anys), *Contabilidad Regional de España*, Madrid: INE.

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (INE) (diversos anys), *Estadística de la Enseñanza Superior en España*, Madrid: INE.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE (MEC) (diversos anys), *Estadística del Gasto Público en Educación*, Madrid: MEC.

OCDE (varios años), *Education at a glance*, París: OCDE.

OROVAL, E.; RODRÍGUEZ, D. (2000), “Modelos de organización universitaria en el territorio”, *Actes de les IX Jornades de la Asociación de Economía de la Educación*, pp. 379-391.

OROVAL, E.; RODRÍGUEZ, D. (2003), “El sistema educatiu a Catalunya” en ROS HOMBRAVELLA, J.; JOVÉ, J.M. (coord.), *Catalunya, societat massa limitada*, Barcelona: Angle Editorial.

PLA ESTRATÈGIC METROPOLITA DE BARCELONA (2003), *Informe final dels treballs de les Subcomissions de Prospectiva*.

RODRÍGUEZ, D. (1999), “El gasto público educativo no universitario en relación al PIB por comunidades autónomas. Factores explicativos de las diferencias”, *Actes de les VIII Jornades de la Asociación de Economía de la Educación*, pp. 309-319.

TREMOSA, R.; PONS, J. (2003). “El sector públic a Catalunya (1985-1998): una atrofia persistent” en ROS HOMBRAVELLA, J.; JOVÉ, J.M. (coord.), *Catalunya, societat massa limitada*. Barcelona: Angle Editorial.

VILLARROYA, A. (2000). *La financiación de los Centros Concertados*. Madrid: MEC.